

Юркевич О. М.

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

**ЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
Ф. О. ЗЕЛЕНОГОРСЬКОГО ТА П. Е. ЛЕЙКФЕЛЬДА В
ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Імена Федора Олександровича Зеленогорського та Павла Емільевича Лейкфельда нерозривно пов'язані з історією філософського факультету Харківського університету [1]. Їх наукові досягнення та педагогічна майстерність внесли значний вклад в філософську традицію сучасного Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, вони набувають нового значення в сучасності і таким чином впливають

на нові перспективи розвитку університетського життя. Святкування 180-річчя з дня народження Ф. О. Зеленогорського та 160-річчя з дня народження П. Е. Лейкфельда свідчить про неабияку значущість цих постатей в історії філософського факультету, особливо в перспективі відновлення європейської традиції філософування в Україні.

Згідно європейської традиції, серед філософських дисциплін, що викладаються на філософському і нефілософському факультетах, особливе місце займає логіка. В історії філософії логіка ще за часів Арістотеля вважалась пропедевтикою до наукового знання, що містить основний набір методів і критеріїв дослідження, які мають загальнонаукове значення. Логіка виконує інструментальну функцію органону (знаряддя інтелектуальної праці), оволодіння яким розвиває розумові здібності та формує «геометричний розум», особливістю якого є просвітлення предметів пізнання шляхом формально-логічного структурування за логічними критеріями істинності. Наукові та освітянські традиції логічної освіти завжди були пов'язані з ретельним вивченням історії філософії і логіки, впровадженням цих ідей в суспільне життя через освіту найрозумнішої частини населення. Судячи з матеріалів наукових досліджень Ф. О. Зеленогорського та П. Е. Лейкфельда, спогадів та історичних свідоцтв про них, вони цілком знаходились у руслі цієї європейської традиції і розвивали її у своїй науковій і педагогічній діяльності.

Ф. О. Зеленогорський і П. Е. Лейкфельд не були першими і єдиними в історії філософського факультету Харківського університету, хто досліджував і викладав логіку. Перші наукові праці з логіки і педагогічна практика з логічної освіти в Харкові пов'язані з ім'ям Йоганна Баптиста Шада, який працював в університеті з 1804 по 1817 рр. Йому належать праці «Про свободу людської здібності мислити», «Чиста і прикладна логіка» (I. Schad. Institutiones philosophiae universae. Tomus I. Logicam puram et applicatam complectens, Charkoviae, 1812), «Transcendentale Logik», де він вкладав в поняття логіки значення органону, завдяки чому наукова аналітика отримувала правильну форму, але основним ефектом дії органону було досягнення свободи мислення. Переслідування Шада також було пов'язане з його дослідженням з логіки. Саме Й. Б. Шад пов'язав культуру мислення з ідеєю свободи: «в діях людської здібності мислити володарює свобода» [2; с. 103]. Саме ця теза виразила філософський сенс логіки як науки і освітянського проекту в Харківському університеті на багато років наперед. Ф. О. Зеленогорський і П. Е. Лейкфельд стали нащадками цієї світоглядної наукової та освітянської стратегії.

Необхідно сказати, що логічні дослідження в той час проводили також представники інших факультетів. В число праць першого ректора Харківського університету Івана Степановича Рижського поряд з лінгвістичними є праця «Умослів'я або розумова філософія», що була присвячена проблемам теорії пізнання і логіки, зокрема формам мислення та індукції. Завідувач кафедри математики, а з 1813 по 1820 рр. ректор Харківського університету Тимофій Федорович Осипівський у 1805 році переклав на російську мову «Логіку» французького мислителя Е. Кондильяка.

Федор Олександрович Зеленогорський працював на кафедрі філософії Харківського Імператорського університету з 1874 по 1899 роки у званні заслуженого ординарного професора. У 1877 році була опублікована його праця «Про математичний, метафізичний, індуктивний і критичний методи дослідження і доведення» [3]. Він дослідив історію виникнення логіки, значення логіки як науки з різних точок зору, зокрема, з точки зору метафізики Канта і Гегеля, представників індуктивного методу Бекона, Д.-С. Мілля та ін. Важливе значення в його роботі мало дослідження різних логічних методів: геометричного методу аналізу і синтезу елеатських мислителів і стародавніх геометрів (Платон і Декарт) та метафізичного методу дослідження законів людського розуму (закони тотожності, непротивіччя, виключеного третього і достатньої підстави). Особливого значення він надає логічним досягненням Арістотеля як творця «Органону» і Ф. Бекона як його реформатора у «Новому Органоні», а також методу Декарта, вченню Гоббса, логіці Пор-Рояля та ін. Досліджуючи питання спостереження і досвіду, Зеленогорський описує тенденцію відокремлення індуктивного методу від математики, надає порівняльний аналіз спостереження та експерименту в наукових дослідженнях тощо. Праця Зеленогорського «Про математичний, метафізичний, індуктивний і критичний методи дослідження і доведення» стала резонансною в науковому просторі, відносно неї розгорівся спір з професором Троїцьким, а публікації відобразили і критику, і коректну фахову відповідь на неї Зеленогорського [4].

Беззаперечним авторитетом для Ф. О. Зеленогорського був західноєвропейський університет з його організацією філософської освіти, в якому «прагнуть до того, щоб загальні філософські курси, такі як: логіка, психологія, метафізика і етика викладались не тільки студентам історико-філософського факультету (якого там немає), а усім студентам філософського факультету (Німеччина), в котрий входять окрім гуманітарних наук науки математичні, механіка, фізика, хімія, біологія зі всіма їх галузями і конкретними науками» [5; с. 3].

Павел Емільєвич Лейкфельд, працюючи на посаді приват-доцента в Харківському Імператорському університеті, захистив магістерську дисертацію «Різні напрямки в логіці і основні завдання цієї науки». На цю працю він отримав рецензію професора Г. Струве з Варшави [8]. У 1980 році ця рецензія була опублікована. В рецензії професор Струве оцінив значення роботи Лейкфельда щодо прояснення деяких питань у дискусії навколо предмета логіки. З цією метою Лейкфельд досліджував різноманітні напрямки в логіці. В рецензії опонент відмічає широкую ерудицію і критичне мислення Лейкфельда та робить особливий акцент на тому, як Лейкфельд аналізує джерела з історії математичної логіки. Струве підкреслює особливе значення логіки для університетської освіти, особливо для успішного вивчення філософських дисциплін, точного й систематичного викладення матеріалу.

У 1898 році П. Е. Лейкфельд працював вже на посаді екстраординарного професора Харківського університету, коли була опублікована його нова робота «Математична формула для визначення ймовірності гіпотез у її додатку до наукових творів» [6]. В цій роботі він продовжив свої наукові логічні дослідження.

У 1906 році вийшла його праця «Про гіпотетичні судження» [7]. Головною метою в цьому творі було дослідження можливості використання математичної теорії ймовірності щодо побудови наукових гіпотез. В тому ж творі автор розглядає можливість застосування дедуктивного методу в процесі побудови гіпотез. В подальшому Лейкфельд розцінював ймовірні судження як проекти суджень.

Таким чином, в історії Харківського університету у дореволюційний період виникла філософська традиція логічних досліджень [9]. Тематика цих досліджень була спрямована на прояснення і переосмислення значення: предмету логіки, історії логіки в руслі європейської філософської традиції, математизації індуктивного методу і наукової гіпотези, методологічного значення логіки в філософській методології тощо.

В радянські часи значення логіки в університетах зазнало значної девальвації, заради більшовицької ідеології її нерозумно обмежували, викривляли зміст та неадекватно оцінювали. Були спроби замінити формальну логіку діалектичною логікою, але це було хибним завданням і тому цей проєкт провалився. Формальна логіка отримала в той період негативні оцінки як «буржуазна наука», «схоластична дисципліна», бо вона не підлягала такої ідеологізації, яку зазнала філософія. Тому у післявоєнні роки в другій половині ХХ століття логіку пов'язали з діалектикою і теорією пізнання в межах марксистсько-ленінської

філософії. На цей період зв'язок з філософською традицією Харківського університету був перерваний. Але він відродився після розвалу СРСР, особливо з моменту відтворення філософського факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Література

1. Багалей Д. И. Опыт истории Харьковского университета. Т. 2. Х., 1904. 1104 с.
2. Багалей Д. И. Удаление профессора И. Б. Шада из Харьковского университета. Х., 1899. 147 с.
3. Зеленогорский Ф. А. О математическом, метафизическом, индуктивном и критическом методах исследования и доказательства. Х., 1877. 245 с.
4. Зеленогорский Ф. Ответ профессору Троицкому. Х., 1879. 13 с.
5. Зеленогорский О. А. О преподавании философии в университете. Х., 1902. 8 с.
6. Лейкфельд П. Э. Математическая формула для определения вероятности гипотез в её приложении к научным построениям. Х., 1898. 7 с.
7. Лейкфельд П. Э. О гипотетических суждениях. Х., 1906. 25 с.
8. Отзыв проф. Г. Струве о магистерской диссертации приват-доцента Императорского Харьковского Университета П. Лейкфельда «Различные направления в логике и основные задачи этой науки». Х., 1890. 17 с.
9. Юркевич Е. Н. Логика как наука и образовательная дисциплина в истории Харьковского университета. *Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, № 623'2004, серія: філософія. Х., 2004. С. 43–53.

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

**Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада**

**АНТИЧНІСТЬ
ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ФІЛОСОФІЯ**

**ДО 180-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
Ф.О. ЗЕЛЕНГОРСЬКОГО ТА 160-РІЧЧЯ З ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ П.Е. ЛЕЙКФЕЛЬДА**

Матеріали міжнародної наукової конференції

27–28 листопада 2019 р., м. Харків

Харків – 2019

УДК 1(091)+101+16+17+18+130.32

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 25 листопада 2019 р.)
Конференція зареєстрована в УКРІНТЕІ МОН України.
Посвідчення № 665 від 13 листопада 2019 р.

Організаційний комітет і редакційна колегія:

Карпенко І. В., *д. філос. н., проф., декан філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, голова редколегії;*

Перепелиця О. М., *д. філос. н., доц., завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора ІІ. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;*

Абашнік В.О., *д. філос. н., доц., професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора ІІ. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Прокопенко В.В., *д. філос. н., проф., професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора ІІ. Б. Шада Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Адреса редакційної колегії:

61022, Харків, майдан Свободи 6, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, філософський факультет, кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора ІІ. Б. Шада, к. 293, тел. (057) 707-52-71.

Античність та університетська філософія. До 180-річчя з дня народження Ф.О. Зеленогорського та 160-річчя з дня народження П.Е. Лейкфельда. Матеріали міжнародної наукової конференції, 27-28 листопада 2019 р., м. Харків. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 136 с.
ISBN 978-966-285-607-1

Тексти подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за точність наведених цитат, власних імен та відповідність посилань оригіналу.

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019.
ISBN 978-966-285-607-1 © Дончик І. М., макет обкладинки, 2019.

ЗМІСТ

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ РЕЦЕПЦІЇ АНТИЧНОСТІ

Білецький І.П. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТЬ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ В КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМ ФІЛОСОФУВАННЯ	5
Васюріна А.О. АНТИЧНЕ ВЧЕННЯ ПРО ЧИСЛО В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ	8
Дейнека В.В. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЕРАКЛІТО-ЕЛЕЙСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ	12
Гавриленко В.В. АНТИЧНІ ІДЕЇ В ФІЛОСОФІЇ ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА: ПРИХИЛЬНІСТЬ І КРИТИКА	17
Гайдеманич Д. АНТИЧНИЙ ПІРРОНІВСЬКИЙ СКЕПТИЦИЗМ	20
Глоїт К. АКТУАЛЬНІСТЬ ПОНЯТТЯ ПРИРОДИ У ПЛАТОНА	25
Загрійчук І.Д. ВИЗРІВАННЯ ПОНЯТТЯ У ФІЛОСОФІЇ ДОСОКРАТИКІВ	30
Макогон А.А. ЗАСАДНИЧІ НАПРЯМКИ ЕСХАТОЛОГІЇ ПЛАТОНА	35
Мозговий І.П. РАННЬОХРИСТІЯНСЬКА АПОЛОГЕТИКА ПРО “ПЛААГАТ” ГРЕКІВ	40
Петрушов В.Н. ПЛАТОН В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИХ РЕФЛЕКСІЯХ ЛЕВА ШЕСТОВА	46
Прокопенко В.В. АНТИЧНІ ВИТОКИ ПОЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ХХ СТОРІЧЧЯ: ПЛАТОН І АРІСТОТЕЛЬ В «НОВІЙ НАУЦІ ПОЛІТИКИ» Е. ФЬОГЕЛІНА	50
Цейнпфенніг Б. ДІАЛОГ «ЗАКОНІ» ПЛАТОНА: ЗАКОН І БОГ	55

АНТИЧНІСТЬ В АКАДЕМІЧНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ОСВІТІ

Андреев Т.П., Георгиева А.М. СОКРАТ, ЕГО ФИЛОСОФСКО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ МЕТОД В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА И (ИЛИ) ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ, ПЕРСПЕКТИВЫ, ПРЕДЛОЖЕНИЯ	60
Бойченко М.І. СПАДЩИНА ПАЙДЕЇ І СУЧАСНА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА	65
Камардаш Н.В. МЕТОД ФАЛЬСИФІКАЦІЇ І ДОСОКРАТИКИ АБО НАВІЩО РОЗВИВАТИ КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ	69
Клепко С.Ф. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗНАТЬ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ: ВІД ФІЛОСОФІЇ АНТИЧНОСТІ ДО НОВИХ ТРИВІУМІВ І КВАДРИВІУМІВ	72

Корабльова Н.С. ПЛАТОН І ПЛАТОНІЗМ ЯК РЕГУЛЯТИВНА ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ	79
Перепелиця О.М., Храброва О.В. ПОВЕРНЕННЯ ДО СІМПОСІОНУ: ВІЛЬНИЙ ПРОСТІР УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ФІЛОСОФУВАННЯ	84
Толстов І.В. О. Ф. ПЛАХОТНИЙ ПРО ПРОБЛЕМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ	88
Ф.О. ЗЕЛЕНОГОРСЬКИЙ І П. Е. ЛЕЙКФЕЛЬД ЯК УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ПРОФЕСОРИ	
Абашнік В.О. НОВІ ТА ПОПЕРЕДНІ ФІЛОСОФСЬКІ ТРАДИЦІЇ У ХАРКОВІ: ФЕДІР ЗЕЛЕНОГОРСЬКИЙ ТА ПАВЛО ЛЕЙКФЕЛЬД	92
Газнюк А.М., Бейлін М.В. ДИСКУРСИВНІ ПРАКТИКИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ НА МЕЖІ ХІХ-ХХ СТОЛІТЬ: ПРОФЕСОР Ф.О. ЗЕЛЕНОГОРСЬКИЙ	98
Голиков С.А. ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ Ф.А. ЗЕЛЕНОГОРСКОГО	104
Мозгова Н.Г. П. ЛЕЙКФЕЛЬД І І. ЯГОДИНСЬКИЙ ПРО НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ	109
Плахтій М.П. ОСНОВНІ ПОГЛЯДИ Ф. ЗЕЛЕНОГОРСЬКОГО ТА П. ЛЕЙКФЕЛЬДА ЩОДО НАПРЯМВ РОЗВИТКУ ЛОГІКИ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ	113
Стоюхина Н.Ю. ИСТОРИК ПСИХОЛОГИИ ИЗ ХАРЬКОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ФЕДОР АЛЕКСАНДРОВИЧ ЗЕЛЕНОГОРСКИЙ	117
Титар О.В. ВНЕСОК Ф. ЗЕЛЕНОГОРСЬКОГО У ФІЛОСОФСЬКУ ДУМКУ УКРАЇНИ ХІХ СТ.	125
Юркевич О.М. ЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ Ф. О. ЗЕЛЕНОГОРСЬКОГО ТА П. Е. ЛЕЙКФЕЛЬДА В ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	128
АВТОРИ	133

АВТОРИ

Абашнік Володимир Олексійович – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Андрєєв Тит Петрович – студент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бейлін Михайло Валерійович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних наук, Харківська державна академія фізичної культури

Білецький Ігор Павлович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії культури і філософії науки, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Бойченко Михайло Іванович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Васюріна Алла Олександрівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Сумський державний університет

Гавриленко Вікторія Вікторівна – аспірантка кафедри філософії, Сумський державний університет

Газнюк Лідія Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних наук, Харківська державна академія фізичної культури

Гайдемани Дітмар – габілітований доктор філософії, професор філософії, Університет Люксембург (Велике герцогство Люксембург)

Георгієва Алла Михайлівна – студентка, Комратський державний університет (Молдова)

Глой Карен – габілітований доктор філософії, професорка філософії, Університет Люцерн (Швейцарія)

Голіков Сергій Олексійович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Дейнека Володимир Васильович – асистент кафедри філософії, Харківський національний медичний університет

Загрійчук Іван Дмитрович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і соціології, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

Камардаш Наталія Володимирівна – аспірантка кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Клепко Сергій Федорович – доктор філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського

Корабльова Надія Степанівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Макогон Анатолій Анатолійович – аспірант кафедри філософії, Сумський державний університет

Мозгова Наталія Григорівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Мозговий Іван Павлович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Сумський державний університет

Перепелиця Олег Миколайович – доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Петрушов Володимир Миколайович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і соціології, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

Плахтій Маріанна Петрівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських дисциплін, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Прокопенко Володимир Володимирович - доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стоюхина Наталія Юр'ївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології управління, Нижньогородський державний університет імені М. І. Лобачевського (Російська Федерація)

Титар Олена Володимирівна – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теорії культури і філософії науки, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Толстов Іван Вікторович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії і соціології, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

Храброва Ольга Вікторівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Цейнпфенніг Барбара – габілітований доктор філософії, професорка політичної теорії та історії ідей, Університет Пассау (Німеччина)

Юркевич Олена Миколаївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Античність та університетська філософія.
До 180-річчя з дня народження
Ф.О. Зеленогорського та 160-річчя з дня
народження П.Е. Лейкфельда.**

Матеріали міжнародної наукової конференції

27–28 листопада 2019 р., м. Харків

Відповідальний за випуск
Карпенко І. В., д. філос. н., проф.

Підписано до друку 25.11.2019. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк ризографічний.

Ум.др.арк. 7,6. Обл.-вид.арк. 8,15

Наклад 100 пр. Зам. № 210

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.02.2009

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна
Тел. 705-22-32